

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ԱՆՅԱՅՏ ՏԱՂԱԲԱՆ

Տաղարան Դանիէլի գրած սիրուն առակներէից մէկն է «Զին եւ եղբ մըցում են» խորագրով ոտանաւորը, ուր նա նրբին Համեմատութիւններով գծում է ժողովրդին այնքան Հնադանդութեամբ եւ Հաւատարմութեամբ ծառայող կենդանիների զեղեդիկ լատկութիւնները: Այնտեղ նա սյլաբանական պատկերներով նկարում է ժողովրդի Համար անձնութեամբ գործող ախ Հասարակական ազնիւ եւ Համեստ գործիչների գիմանկարները որոնք միշտ կանգնած իրենց դիրքի կոյման բարձրութեան միայ, գիտեն ուրիշների երջանկութեան Համար ամբողջ Հոգւով եւ Հութեամբ նուիրուել եւ իրենց լաւագոյն բարեմասնութիւնները բնածայել, բարի գործել եւ մարդկանց ուրախացնել: Ահա տաղարանի կառուցած առակի բովանդակութիւնը.

Ձիւ անց եզին. Շտաւ եմ պատուար,
Արջայնաց խոռոսւմ եւ ունեմ շնորհ.
Միշտ ծառայողներ կամ ինձի համար,
Ուրեմ օր այցելու կը գայ ինձ քաղաւոր:

Իզը անց, քէ քնկ կ'այցելէ մեծ քաղաւոր,
Եւ բնկեր եմ ազ ժողովրդին բոլոր.
Կը պտուռն գետին, կը վարեմ արտեր,
Հաց կը տամ ամէնին, ամուսնի կամուսնոր:

Ձիւ անց. Շնորհալ, դու արօրի բում եւ,
Դարչաբանքի մէջ եւ ու միշտ ամուսն եւ.
Իմ մեռածին հագի, գուարքացնում եմ.
Երբոր ծայլ եմ համուս, խորհուսում եմ ետ:

Եզը անց. Շնորհ տերս լուծը ինձի բերի,
Շատ գքաւ արտով ուզը կը համարուի.
Ինչքան աշխատեմ, ինչքան չարչարվեմ,
Ինչ էմ համարուից աւարտ կը դուրիս:

Ձիւ անց. Շնորհ ինձ քամբն Մօրստա գնով,
Կը գտն քամայա ազ ամէն տնով.

Գալիս եմ մուշտարիք, որ ինձի գնեմ.
Քամի որ արժանի եմ շատ քամե գնով:

Եզը անց, քէ քն գնալը մէկ է, իմս է հագար,
Խէ չես հալատում, արի՛ գնամք քաղաւոր.
Թէ՛ առեաք, քէ զաւար պտուշտա եմ գալիս.
Ինձ պէս մուշտարով շատ ինձ չեստար:

Ձիւ անց. Վառում եմ քնիկ մորքելու,
Եզել եւ քածին մարդկանց ուտելու.
Տնաւոր, յիւտար եւ, ո՛վ անպիտան եզ,
Միշտ իլու մրամց աւ միշտ գործելու:

Եզն անց. Քեզգնէ ավիլ զաղր ու գնով եմ
Տաղակած, խորոված միտ ունեմ. տն'ս, ի՛նչ եւ.
մով եմ.

Բածին եւ դու վերբը շնոր ու գալիքի,
Ինձ համայի՛ր. դու միտք դիւ ու տն'ս, քէ եւ ո՛վ
եմ.

Ձիւ անց. Շնու եմ քնգնէ շատ երամիկ,
Խնդրեմ գովեստը դու էդքամ մի՛ անիք.
Երբոր իմ ամբին տերս մտաւ իմ վերայ,
Յետքից փոշին կը ելաւէ դէպի երկինք.

Եզն անց. Քէ եւ չտամ քնկ գաղի, բարում,
Էլ ունց կ'աղքիս, կ'ըմնա ուրախ. գուարքարում.
Խտամ մի պտուշի ու գովել, իմ հաւատար յեւ
Ու ինձ հետ դու երբեք մի՛ մտնել մէյդամ:

Ձիւ անց. Շնալիս եւ ինձի դեռ պատասխան,
Ո՛վ դու անվայել, անշնորհ եւ անպիտան.
Ձիւանց տերքերին միքէ դու չե՛ս համալում,
Թէ ի՛նչ ազնիւ եմ, քարի ու գորաւոր իշխան:

Եզն անց. Վնարդիւմ եմ էտ քն մտէրը,
Էդքամ մի՛ գովել քն անմիտ, դատարք գործերը.
Թէ եւ չաշխատեմ ճեր էտ իշխանների համար,
Թէ՛ դու առատկեւ, համ էլ քն իշխան-տերք:

Էլ չկարողացաւ ճիւ քամայ իր բերամ,
Կործես համգիպել էր մի մեծ ամուր դրամ.
Հագին կարողացաւ ասել. Շնորհալքիւմ.
Ձիւմէն եմ միշտ բոլոր եզների ծառան:

իզմ ասեց. «Ես ձեր խոմարե եղբայրն եմ,
Թե՛ կ'աշխատեմ ես եւ քե՛լ լաւ պատիւ կ'առնեմ».

Իդուք մտքդիկ քե՛լ իմ մտմից աւանտն.
Կ'ասեմ. Ապրեմ մեր եզմերը, օղմամբի բառմամբ.

9.

Պատմական աւանդութիւնք

Տաղարան Դանիէլի գրական մասնասիր
մէջ առանձնաբարտեւ տեղ եւ գրաւում աշ-
խարհիկ եւ մասամբ էլ ժողովրդական լեզ-
ւով գրած հին աւանդական վէպերը, որոնք
պատկերում են Հայ ժողովրդի հնագոյն
կեանքի դէպքերն ու անցքերը:

Տաղարանը քրտնաշան աշխատասիրու-
թեամբ ուսումնասիրել է Հայ ժողովրդի
աւանդական պատմութիւնները, անցեալի
մշակոյթի, դասական գրականութեան գե-
ղեցիկ էջերը եւ այդ բոլորը կարողացել է
բարագործել իր ստեղծագործութիւնների
մէջ: Դրանցից ուշագրաւ են Հայկ Նահա-
պետին, Արամին, Արա Գեղեցիկին եւ Շա-
միրամին, Վահագնին նուիրած ստեղծա-
գործութիւնները, որոնց տաղարանը բա-
նաստեղծական մաս երեւակայութեամբ
զարդարել է՝ աշուղական նոր երանգաւո-
րումներով:

Այդ աւանդական դիւցազներգութիւն-
ները կատուցելիս նա ունեցել է մի հիմնա-

կան նպատակ — Հայ ժողովրդին եւ նոր սե-
րնդին անցեալի քաջագործութիւնների օ-
րինակով ոգեւորել, իսնդամառել ու դաս-
տիարակել, որպէսզի նրանց սրտերը հա-
մակուեն Հայրենասիրութեան, զոհարերու-
թեան արժեքի դպացումներով եւ սոցորուեն
նուիրումնութեան մեծ գաղափարով եւ
մեծական մարտերի ժամանակ իրենց
կեանքը յուրին ժողովրդի երջանկութեան
եւ Հայրենիքի ազատագրութեան գործին:

Երգիչ Դանիէլը Հայ աշուղական գրա-
կանութեան հուրիւր է նաեւ արձակ եւ չա-
փածոյ արուեստների գեղեցիկ ներդաշնա-
կութեամբ կառուցուած սիրային պատմու-
թիւններ, որոնք գրաւիչ են իրենց հետա-
յրբեր բովանդակութեամբ: Կարգացէք ա-
շուղի գրածները՝ «Բաւաթ Միլդա եւ Գիւլ-
զար խանում»-ը, «Մալէքադա եւ Դուրյան»-ը,
«Հայկ-Չադա եւ Նարգիզ»-ը, որոնք աշուղական արուեստի սարերը գե-
ղեցկութիւններ են:

10.

Հայրենասիրական տաղեր

Երգիչ Դանիէլի տաղերգական արուեստի
մի ալլ էական յատկանիշը Հայրենասիրու-
կան ոտանաւորների գեղեցկութեան մէջ է
Նա գիտէ, որ Հայրենասիրութիւնը մի մեծ,
մեծ գոհացումն է, իսկ իսկական Հայրե-
նասէրը նա է, երբ ազատագրական պայ-
քարի հերոսներ՝ Վարդանի, Վահանի, Ար-
տաշէսի, Տիգրանի, Լեւոնի նման արտանց
սիրում է իր Հայրենիքը եւ նրանց նման նը-
սիրում է իր ժողովրդի ազատագրութեան
ու երջանկութեանը:

Տաղարանը գիտէ նաեւ, Մատիւր Հա-
յաստանի փառք ու պարծանք հրաշալի սարն
է, որ ո՛չ միայն փայլում է «Հուրհուրան»
բարերով, այլեւ արեգակի նման վառ է:

Հայաստանի փառք ու պարծանք

Հրաշալի լեռն եւ, Մատիւ:

Ժայռն փարթով հուրհուրան,

Ինչ արեգակ՝ վառ եւ, Մատիւ:

Հայրենասիրական ջերմ գոհացումներով
համակուած է տաղարանի սիրտը, որովհե-
տեւ նա գիտէ եւ այն, որ Մատիւի նմանը
չ'իյա ողջ սարերի մէջ եւ նա առանձին
հիացումներով երգել է հիասթափ սարի մե-
ծութիւնն ու գեղեցկութիւնը այսպիսի վառ
կրօնաւարտութեամբ:

Հայաստանի դու սարն եւ,
Գիրովագուք դու մայրն եւ.

Հայոց զբօսանքի վայրն էս,
Ամուշ պտազմ ծառք, Մտոսն:

Հիմ ամուսնով դու մի սար ես,
Ողջ տարերից դու պայծառ ես.
Ժողովրդի բնակի բառն էս,
Հայոց սերունդ Խորր. Մտոսն:

Ողջ աշխարհը բնդ կը ճամնանի.
Թէ բնդ ինչ խոտեր կը կամուռնի.
...Գագաթիդ դու միշտ ճիւղն ունիս.
Հայոց հոտար շատ սիրուն էս:

Հայ Ժողովրդի սրտի եւ հոգու հետ իս-
տող պատմական դեպք՝ անուշ Արազը եւս
արտայայտութիւն գտել է առաջաբան Դան-
իւլի ստեղծագործութեան մէջ: Նա նոր
պատկերներէ կը արանգարուածներով գծել է
Արազի գեղեցիկ յատկութիւններն այսպէս.

Մայր Հայաստանի գետն, Արա՛գ,
Գնում ես դու վառգ-վառգ.
Ամառներն ես, շատ ես շտապում,
Արտգ ստեղծ ես դու միշտ տառգ:

Ել չես յիշում քո անցեալին,
Որ Հայոց արքայէ՛ք բնդ հայցելին.
Իրենց դշտոյ կամոց ենտ
Նը կնամային, կը լացովէին:

Հայրենասէր երգիչն Արազից ստացած
եր սպաւորուածութիւնները գծել է մէկը միտից
ուսուէր պատկերաւորութեամբ.

Շնորհով շատ դարայի,
Օճապուտս սնմ ես գայի.
Գիշերաւամից մինչ տառաւտ
Ատաղծն են յատակիդ լոգ տալի:

Ո՛վ դու, Արա՛գ, գետը Հայոց,
Փեղ կը ճամայնի աշխարհ վաղուց.
Դրախտավայր լաւ դաշտի մէջ
Ատաւած բնդ սնկեց, մէջը քաղուց,

Որ բնգանով մեճ պարծեմանէ,
Քո ափերով գանձ եւ գնանձ
Ու լոգանանք քո ջրերում,
Փեղանով միշտ իրջանիկ մնանք:

Ուշադրաւ է, որ առաջաբան Դանիւլը

աղի նիւթ է դարձրել իր Ժողովրդի տան-
ջտնքերն ու ցաւերը: Այդ ոտանաւորներից
յիշատակէ՛ք «Ուսուած այծեամբ»: Անի-
րաւ, անդուժժ որակներ խփում է այծեա-
մին: Դա Հայ Ժողովուրդն է, որին 70-90-
ական թուականներին դաժան ցարիքով եւ
արիւնարբու սուլթանիդն անկերը դաւում
են, անխղճօրէն սպանում, իսկ ցարական
փամբիք Գոլիցիների հրամանով փակում են
Հայոց դպրոցները, արգելում է մայրենի
լեզուն, փակում են նաեւ բարեգործական
կրթական հիմնարկները, գրադարանները:
Աւելի մույլ է պատկերը 1905-1906 թուա-
կաններին, երբ ազգամիջեան ջարդեր են
կազմակերպւում. երկու ջոյր Ժողո-
վուրդներին՝ Ադրբեջանցիներին եւ Հայե-
րին իրար դէմ հանում, կոտորում են, ա-
ւերում, կողոպտում, քայքայում են Հա-
յութեան շէն տները եւ որբացնում անմեղ,
պայծառ երեխաներին: Տաղարանը սրամիտ
պատկերացրելներով է փոխարեքական
մաքով նկարել է Հայ Ժողովրդի դառն եւ
սխալ կեանքի պատկերն այսպիսի գծապ-
րուծեամբ.

Ամիրա Որսկան, ի՛նչ մտածեցիր,
Խփար գետին ձագուկներով այծեամբն.
Արդեօ՞ք այդ միշտ էր, որ կատարեցիր,
Որդիք մնացին լացով այծեամբն:

Անգալք որսկան, քո չմտածեցի՞ք.
Կեղծի օգադ ռոգ փլտակեցիր.
Արդեօ՞ք հոսկաքար, քէ ի՛նչ արեցիր,
Որ արիւնլայ արբի խեղճ այծեամբն:

Շատ ցոււ քաշելով գաւակներ ծնաւ,
Ու աշխարհումս մեծ յայտն դրաւ.
Խփեցի՞ր, ա՛վ դու որսկան ամիրաւ,
Սպառա գաւակներ այծեամբն:

Մուրաւած քալէ՛ք Ել մայրիկ չունեն,
Մեծակ եւ անգալադան, տաւանք ի բուն են.
Մայրիկի ցուլից սաստիկ տրտաւ են,
Կը մնան միշտ կարտով այծեամբն:

Մայրիկին որսկանը շալակեց տարաւ,
Գայի քէս պատառեց, խորովեց, կերաւ.
Ել միտ չընեց քալիկներին մա բնաւ,
Կերաւ՝ ծառով-ծառով խեղճ այծեամբն:

Դամիէլ, աշխարհից դու ի՞նչ տեսար,
Ոչինչ միայն, միշտ գտնվաք աւ դարձուար.

Ե՛ր ժողովուրդ, աշխարհս է հաւասար,
Կարծես մեր ցուր ճամն է խեղճ այծեամբն.

11.

Ընկերային Ոստանաւորման

Տաղաբանը մենաւոր ժամերին¹ տխուր
խոհերի ու մտատանջութեան մէջ է ընկ-
նում, երբ վերլուծում է անցաւոր աշխարհի
եւ մարդկանց կեանքի էութիւնը: Նա գրա-
նում է, որ «կենդանի մարդը» տաւր, ջստան
տարի ապրի թէ հազար տարի, միեւնոյնն
է. չկայ որեւէ տարբերութիւն, աշխարհը
նոյնն է. իրականութիւնը միայն այն է, որ
մարգա որքան էլ ապրի, անհրաժեշտ կարիք
ունի սննդի եւ հագնելիքի:

Նոյնն է նաեւ օրուայ պատկերը: Առա-
ւտեանն արեգակը ծագում է եւ երկնայեան
մայր մտնում, իսկ բնութեան այդ դեղեցիկ
եղեւոյթը, մարդ-էակը՝ մի անգամ տեսնի,
թէ «միլիոն» անգամ, դարձեալ միեւնոյնն
է: Այդպէս է նաեւ կեանքի էութիւնը, իսկ
դրա համար մահուան մասին մտածել աւե-
լորդ է:

Այդ մտորումներն ու խորհրդածու-
թիւններն էլ տաղաբանի սրտում դարձեց-
րել են նոր խոհեր: Եւ նա գծել է կեանքում
յուշութիւն ունեցող մարդկային անհաւա-
սարութեան, նիւթական աններդաշնակու-
թեան, վայելողների ու զրկուածների հա-
կադրութեան պատկերը: Հիմնականում նա
մեղադրում է անարդար, աններդաշնակ
եւրդերն անսարքերութեամբ դիտող աշ-
խարհին, որ իր հերթին նոյնպէս խորու-
թիւն է դնում եւ միակերպ չի նայում
մարդկանց: Մոռալի, անցաւոր, ունայն աշ-
խարհի եւ կեանքի անարդարութիւնների
մասին երգիչը հնչեցրել է բողոքի այսպիսի
սողեր.

Ո՛վ ամուսի, ամցաւոր աշխարհ,
Ի՞նչ ես առել մարդկանց ձեռքդ դու.
Ողբիմ արեւ ես քեզ սրբաւար,
Մի լայն գիծ ես քաղում յետիւզ դու:

Մէկին ես քաղատեցնում,
Մընին պաշտօնից ստորնացնում,
Մընին քոյրորդին վերացնում,
Ողբիմ էլ սգմել ես գիրկդ դու:

Տաղաբանը հեղնանքով ու զայրոյթով
քննադատում է չաշխատող, բայց կեանքի
բարիքները վայելող մեծահարուստներին,
անխիղճ շահագործողներին, փողապաշտ-
ներին, որոնց պատճառով «չատերը անօթի
են, առանց տեղ ու տուն»: Առհասարակ,
երգիչը բողոքում է ունեւորների եւ ուժեղ-
ների ճնշումների, շահամոլութեան, խաբե-
րայութեան, անարդարութեան դէմ եւ
պաշտպանում է խեղճերի, աղքատների, չը-
բաւորների շահերը:

Մէկի հարստութիւնն է ամենում,
Շատերը ամօթի, առանց տեղ ու տուն,
Պը լինի՞ աչաչափ երեսպաշտութիւմ,
Ամայիւր ես լինէ՞լ էլ դու:

Նպատակի հետ ես հակառակ.
Կամես աղբիմ ծարք ու ծամակ.
Դեմդ կայմեմ հսկայ բամակ,
Ձեռ փռելու երբեք դիրքդ դու:

Արդարեմբ դատարանում,
Մեղաւորները վարմում.
Այդպիսի եմ ամեարամում,
Հասկացիր մարդկանց ցուր դու:

Բազ մեղսմի, կամքն է, որ
Երիտասարդ, քե՛ աւելոր
Կեմզամի չեմ մնալ. միմիի այսօր,
Անցաւոր եմ, ի՞նչ հագդ դու:

Մա՛րդ, մտածելմ աւելորդ է,
Ամե՛ն բամ սուտ, մանր դորդ է.
Մի կարճ տեղի ճամբարդ է,
Կարդա՛. Մոզմամայ գիրքդ դու:

«Ունայնություն» ասաց արքան.

Մոզոմն է խօսքի վկայն.

Այս աշխարհումս ինչքան որ կան,

Ունայնություն է կենսոմբ մարդու:

Տաղարանն ամբողջ էութեամբ եւ խորապէս զգացել է իր ժամանակի ընկերային անարդարութիւնը, տնտեսական անհաւասարութիւնը: Նա բողոքում է հասարակական կենսոմբ տիրող այն այլանշակ բարքերի ու իրականութեան դէմ, երբ մէկը պնդուած է ճոխութեամբ, իսկ միւսը «փողոցում անօթի է ընկած ու մերկ»: Իր ժամանակի տիրող տնտեսական ներհակութեան պատկերն երգիչը խոր յուզումով է գծել, որովհետեւ դիտել, որ բնականից աղքատութիւն չկայ. դիտել եւ այն, որ տիրապետող անարդարութեան, անհաւասարութեան, հակասութիւնների հետեւանքով կենսոմբ հարստութիւն ու աղքատութիւն, երջանկութիւն ու թշուառութիւն դոյութիւն ունեն: Տաղն իր բովանդակութեամբ արժանի է ուշադրութեան: Ահա մի պատկեր.

Մարդ կայ հագուստով Կոմունիստ.

Մարդ կայ մերկ, խիստ ընկճուած.

Մարդ կայ տեղում լաւ պատրաստուած,

Մարդ կայ փողոցում անօթի ընկած է:

Ներթափան անարդարութեան, անհաւասարութեան այս քառասկզ ձեզ չի՞ յիշեցնում անզուգական աշուղ Ջիւանու հիւսած սողերը:

Մարդ կայ գարդարուած է սուզով, արծաթով,

Մարդ կայ՝ որ կաշուի քաղաք էլ չունի.

Մարդ կայ ուրախութիւն կ'ունէ շարաքով,

Մարդ կայ՝ մի առաւ Կաշաք էլ չունի.

Ահա նաեւ Նշանաւոր Ֆրիկի «Գանդալֆ».

Մէկիմ հագար դեկամ ոսկի,

Մէկիմ ո՛չ փող մի պոմպ:

Տաղարան Դանիէլը խոր զայրոյթով զրծել է նաեւ զեղիս, ցոփ ու անհող կենսոմբ պարզ շատագործների պատկերը.

Մարդ կայ կամեմցով է հարիւր-հարիւր,

Մարդ կայ տամ պատիւն է պահում ամուր.

Մարդ կայ շարաքեամբ է մշտնաւոր,

Մարդ կայ բարի, աշխարհ կը վայելէ:

Դանիէլը դատապարտում է նաեւ այն հարուստ մարդկանց, որոնք որեւէ արժանիք չունեն եւ հեռու են ազգից, բայց իրենց փողը շնորհիւ մեծարուած են եւ պատիւ վայելում: Բայց կան խելօք ու դիտուն չբաւոր արժանաւորներ, որոնք, սակայն, անբան հարուստների մօտ պատիւ չեն վայելում.

Մարդ կայ հարուստ ու ամբողջ,

Կը մնայ հեռու ու ազգից բաժնում.

Քո խնդիրն է մօտն է ետն,

Ազնոյաւոր մի շանի չարժէ:

Այսպէս, Դանիէլն իր գրականութեամբ իննադատում է իր ժամանակի մարդկանց բացասական թերութիւնները, ընդգծելով նաեւ որոշ անհատների դրական յատկանիշները, որոնցից ահա մի այլ պատկեր.

Մարդ կայ հագար մարդիկ կ'արծէ,

Մարդ կայ բարեւ տալու իսկի չարժէ.

Մարդ կայ յարեւրաբիմ կը պատմէ,

Մարդ կայ որդի պատմողն մեծում է:

Կամ՝

Մարդ կայ ամուճ աշխարհի աշխարհ

Ու իմքն իր տոն մշտն է խնայում.

Բարի գործերով է միշտ յարեւրաբ,

Նրա ամուճ աշխարհիմ կը ծայրէ:

Իր ստեղծագործութեան բովանդակութիւնը տաղարանը հարստացրել է նաեւ օրօրոցի եւ մանկական ոտանաւորներով, որոնք սակայն պատահականութեան ար-

դիւնք չեն: Աշուղն ամուսնանում է 12 տարեկան մի չարմահայցի աղջկայ հետ, որը չորս տարի անց ունենում է մի տղայ: Այդ պարզեւր տաղարանին խոր եւ անսահման

ուղարկութիւն է պատճառում: Ամէն անգամ, երբ նա նայում է իր նորածին սիրտուն ու անուշ մանկան օրօրոցին, մահաւանդ երբ նա զարթնում է անուշ ջնից, երբ դիչը հոգեկան երջանկութեամբ համակուած, զրկում, համբուրում է, քաղցր ձայնով նրա համար «լայլա» երգում: Տաղաբանն իր անուշ բալիկի օրօրոցը, նրա պայծառ ու գեղեցիկ դիմանկարը՝ գծել է ալյախի վառ գոյններով:

Օրօրոցը հրաշալի զարդարմանով, Ամուշ ձայնով և քնք համար կ'երգեն լայ-լայ-Միշտ կը գրկեն, կը համբուրեն քնք հրճումանով, Քաղցր ձայնով և քնք համար կ'երգեն լայ-լայ:

Լայ-լայ արա՛, քաղցր բալա, շատ ամուշ ևս, Հագգստներդ ձոյ մետաքսից, բարով մաշես-Ողջ կեանքումդ երբեք վատ օրեր չտեսնես, Ուրախ երտով ևս քնք համար կ'երգեն լայ-լայ:

Պատրաստած է օրօրոցը. սամալի փայտից, իզը խաբարով շուրքը. ամէնն լայն անկից-Ապագաներդ նայիտում է, լայ անակից-Դէ, ճնշի՛ր, իմ սիրելիս, կ'երգեն լայ-լայ:

Կարել ևս տուել ինքնամէտ հագար մազով, Ու շուրքը փունջ. շարստով ոսկեգուա քնով: Բարձր մէջը քալիչ, երեսը տըլտաղով, Համբուստից՛ի, բալի՛կս, ևս կ'անեն լայ-լայ:

Լա զարդ ու զարդարման արժէ քնք համար. Լը պատրաստեն մէջքիդ ակամակուա համար. Ողջ գեղեցիկ հագուստներ քնք յարմար, Շուտ հրճումանով, ամուշ ձայնով կ'երգեն լայ-լայ:

Լայ-լայ կ'անեն, մուշ-մուշ քնէ, հրեշտակ, Գնի ևս Աստուծոմ, որ տուել է փափաքս-Գուհար, մարգարիտ, շատ հրաշալի ակս, Ուրախ երտով, ամուշ ձայնով, կ'անեն լայ-լայ:

Մի ալ տաղով հրդիչը յաւազոյն բարեմաղթութիւններով օրհնում է իր զաւակի կեանքը, ցանկանալով նրան ուրախ, պայծառ, լուսաշող ու երջանկաբեր տարիներ:

Փա՛ռք ստեղծողին, որ քնք տուեց իմձի, որդի. Ամուշ, հոսք. բարում է, մեղմ կարմիր վարդի-Գինդ արժէ քաղութ, գմբախտ, անգին զարդի, Արժէք է քարճը, քանգարանի մէջը:

Ուղարկութիւնը չընկն պակաս հարիւր տարի, Բարեգուր Աստուած խնդիրդ՝ փշտ կատարի-Զորք խափանի, առաջնորդի քնք միշտ բարի, Խօսքերդ քաղցր- ինչ Անտարածի մէջը:

Ձկալ ծնունդ քնք մեղմ, դու ևս սիրելի, Երկնային է պատկերդ, չեմալ ևս սիրելի-Բազմի ևս գանիմ, Հայց արեմ ևս սիրելի, Հրամանդ խնիմ, ինչ ժողովարանի մէջը:

Աշխարհիս երանութիւնը քնք պակաս չընի, Հագար փա՛ռք Աստուծոմ, իր կամքը քոյ լինի-Ժողովրդաց սիրելի, իշխանաց ցանկալի, Աշխարհիս բարաստան. դու վարդարանի մէջը:

Խով երեսիդ մի զոյգ հարաշի խալ ևս ուզում, Ձեռքերումդ լի միշտ մարալ մալ ևս ուզում-Ո՛վ քնք վատ կը խօսայ, Եղուն լալ ևս ուզում, Թէ քնք դատեն, կը խօսամ դատարանի մէջը:

Յուսամ խնդիրքս ստեղծողը չի մեքելու, Էմ կեանքանութեմ գրում է դռնմալու-Հայրիկիդ օյնմմիմ ևս արժամանալու, Խոր մեծնաւ, աշունգս կարդա՛ քրդարանի մէջը:

Իր սիրտուն մանկան տաղարանը գո՛վերդում է մի ալ տաղով, զրուստելով նրա գեղեցիկ բարեմանքութիւնները ևս արտայայտում իր հայրական գորովալի, անկեղծ և ջերմ գգադումները: Ահա տաղի պատկերը.

Քաղցր ու մուշ, ամուշ քնէ
Ջարթի՛ր, ո՛վ իմ քաղցրիկ, գարթի՛ր,
Այդ քն հրաշալի պառկած տեղդ,
Ջարթի՛ր, ով իմ սիրելի, գարթի՛ր:

Բուրում ևս ամուշանտու,
Աշխարհ քն բոյրիմ կարօտ-
Կը մերձիկս կեանքս օդ,
Ջարթի՛ր, ո՛վ իմ սիրելի, գարթի՛ր:

Դաւալդ ևս դու, վարդարան,
Հրաշալի մի կայարան.
Շուտ գեղեցիկ արքայարան,
Ջարթի՛ր, ո՛վ իմ սիրելի, գարթի՛ր:

Արթնացիր սիրունիկս,
Դաւալային դու ծագիկս-
Ոսկէ փետուր աղանիկս,
Ջարթի՛ր, ո՛վ իմ սիրելի, գարթի՛ր:

Երկնային է քեզ մուրհի,
Ողբ ամենից դու առաւել:
Փեց գրկազը չի ծափաւել:
Ջարքի՛ր, ա՛վ իմ սիրելի զարքի՛ր:

Պատկերդ է զայլմ դաշայ,
Ողբ աշխարհիմ դու քամաշայ
Ու ամենիմ քաղցր մաշայ,
Ջարքի՛ր, ա՛վ իմ սիրելի, զարքի՛ր:

Դեմքդ է այ այվաւաւ,
Մարմնդ մաշիւում խալաւ:
Ողբ աշխարհում դու ես քալաւ,
Ջարքի՛ր, ա՛վ իմ սիրելի, զարքի՛ր:

Արժան է քեզ սրտով սիրել,
Լոյս երեսդ միշտ համբուրել,
Հոգի ու սիրտ քեզ մուրհիմ,
Ջարքի՛ր, ա՛վ իմ սիրելի, զարքի՛ր:

13.

Տեղագրական-Ճամայարհորդական

Տաղասացն ունի նաեւ տեղագրական-ճամայարհորդական տպագրութիւններ, որոնք ուշագրաւ են Ղարաղան Գաւառի ժամանակի զեղչուկ ժողովրդի անտեսական եւ կենցաղային կեանքի ուսումնասիրութեան համար: Ահա երգչի տողերը:

— Յունիս ամիսն էր, որ Թեհրանից Հինգ օր զնալուց յետոյ Հասանք Ղարաղան. դրեթէ Թեհրանի Հարաւարեմածեան կողմն է լինում եւ մեր գնացութիւնը իշով էր, որ Հինգ օրից Հասանք Ղարաղան: Մի երկիր է, որ Շահսէփաները կը մնան. մի քանի գիւղօրայք Հայեր կան, որ վեց գիւղ է կազմուում. ամէնը 5-600 տուն են: Կան եւս գիւղօրայք նորէն Պարսիկներ, որ բոլորովին պարսկերէն չեն իմանում, խօսում են Թուրքերէն: Եւ որ զնացիմ դրանց մէջ, դրեթէ մի անծանօթ եւ ամենապանդուխտ մէկն իմ: Վերջապէս ուղեմ-չուգեմ պէտք այ մի 10-20 օր մնալ, քանի որ ամառ էր եւ եղանակը տաք: Հասամ Զանաղլի Քեթաբ-խողայ Աստուածատուրի տունը եւ օթեւան վերցրի: Գրեթէ նա էլ Հին Զարմեհալցի էր եւ մեր բարեկամը: Վերջապէս Ղարաղան քան որ մնացի. ամէն օր Քեթաբխողայ Աստուածատուրի Հետ ուսուի եւ խմէլ, աշուղ բերել եւ մեզ համար Թուրքերէն երգել տալ աղբիւրների վերայ. սարում ենք. սեր,

կարագ, աշխարի գառ, օղիք. քանի որ այդ-սեղ ի, գրեթէ ամէն օր հարթած ի՜ն:

Հետաքրքրական են Ղարաղանի մասին տաղաբանի դրած սեղծ տեղեկութիւնները, որոնք ո՛չ միայն տեղագրական, այլեւ աղագրական արժէք ունեն: Գծենք այդ նուարագրական տողերը եւս:

— Ղարաղանում ամէն բան առատ էր. լաւ հաց, միս, եղ, պանիր, սէր, դաւուր-մայ, ուշտայ շատ կար. մենք էլ լաւ անց-կացրինք այդ քանի օրերը, քանի որ ամէն ինչ առատ էր. ժողովուրդն էլ, քրիստոնեայ Հայերը, իրենց հաւատարմութիւնը եւ հայկական պատիւն ու ազգութիւնը, որպէս աւանդական, չէին մոռացել, գրեթէ դրանք մօտ 350 տարի էր, որ այդտեղ բնակուած են, դեռ պաք եւ ծով պահելը եւ նախնական Հին նահապետական սովորութիւնն ունէին. մատաղ կ'անէին Սբ. Ուսչին. մենք այդ գիւղարէքն ինք: Հայերինք ամէն տուն մի գառ մատաղ արին եւ իրարու բաժնեցին, մի կուտարեալ քրիստոնեայ, բայց ինչ կ'անես զպրոց չկար. այնպէս որ կրթութիւն ունեւային ոչ թէ Հայերը, գրեթէ բոլոր Պարսիկները չունէին. այդ երկիրն էլ Շահսէփանի երկիր է, մօտ 30 հազար աշխրաբներ կան Շահսէփանից, որ վրանաբնակ են եւ ապրում են նոյն Ղարաղանում:

Փնփնվի
(Շար. 6)

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ